

Nr 33.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1944 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen, m. m., jämte i ämnet väckt motion.

Genom en den 3 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 169, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen; samt
2) lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Lagförslagen äro av följande lydelse:

1) F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen.

Härigenom förordnas, att 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523) skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

14 §.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen sådan båtnad, som i första stycket sägs, för annat strömfall än där avses, äge vattendomstolen, på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av strömfallet pliktig att gälda avgift, som nu nämnts.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstands- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder senare, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Har ägare av strömfall enligt andra stycket förklarats pliktig att gälda avgift, skall den utgå från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts, dock ej för tid innan skyldighet att erlägga avgift skolat inträda, därest ägaren av strömfall förklarats pliktig att taga del i kostnaden för företaget.

Vattendomstolens avgörande gällande för en tidrymd av tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nittonde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallens ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivas, därom förordnar Konungen.

15 §.

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

16 §.

I fråga om vattenreglering, varigenom den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökas med i medel-

tal femhundra turbinhästkrafter, skall beträffande rätt att göra frågan angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen företaget må äga bestånd, till föremål för nyprövning gälla vad i 5 § är för där avsett fall stadgat.

Där till — — — blivit ökad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Har tillstånd till vattenreglering meddelats genom beslut, som givits före nya lagens ikraftträdande, skall nya lagen tillämpas å företaget, såframt regleringen medfört sådan ökning av den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utförts, att enligt äldre lag avgift skolat utgå; dock att 4 kap. 14 § nya lagen ej skall tillämpas med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.

2) F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

7 §.

Kan vattenregleringen antagas medföra avsevärt men för den bygd, som beröres av företaget, eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden, som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen, avgift utgå för företaget med skäligt belopp, minst två tusen och högst femton tusen kronor för år, från och med det halvår, då tillståndet först tages i anspråk. Om indrivning och användning av sådan avgift meddelar Konungen närmare bestämmelser.

I övrigt — — — äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma väckt motion, nr 472 i andra kammaren av herr *Ljungberg*. För de i motionen framställda yrkandena kommer redogörelse att lämnas i det följande.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1943: 392.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen och för motionärens yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

Gällande bestämmelser.

Enligt vattenlagen gäller, att vid vissa större vattenregleringsföretag skola utgå regleringsavgifter. Bestämmelser härom finnas i 4 kap. 14 och 15 §§.

För att sådan avgift skall utgå förutsättes enligt 14 §, att genom vattenreglering den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilka regleringen utföres, ökas med i medeltal 500 turbinhästkrafter. Ägaren av sådant strömfall skall erlägga en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall. Hänsyn skall därvid tagas till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden. Vidare skall hänsyn tagas till den större eller mindre kostnad som är förenad med företaget samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgiften skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt därom meddelad bestämmelse företaget skall ha fullbordats. I fråga om vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet skall dock avgift för strömfall, vars ägare först sedan företaget är fullbordat är skyldig att taga del i kostnaden för detsamma, ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde.

Domstolens avgörande gäller tjugu år i sänder. Varder ej under nittonde året ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

De influtna medlen skola enligt 15 § första punkten i första hand begagnas till förebyggande eller minskande av och gottgörelse för skada eller olägenhet genom företaget i sådana fall där ersättning härför icke blivit av vattendomstolen bestämd. I den mån medlen förslå därtill må de enligt samma paragraf andra punkten även användas för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

I kungörelse den 11 juni 1920 angående indrivningen och användningen av vissa enligt vattenlagen utgående avgifter har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser om bl. a. regleringsavgifterna. Dessa skola inbetalas till länsstyrelsen i det län, där det företag verkställts, varför avgift skall utgå. Angår företaget flera län, skall avgiften erläggas till länsstyrelsen i det län, där

företaget huvudsakligen verkställt. Avgiften skall erläggas före varje års utgång. Vill någon utfå bidrag av regleringsavgifter till förebyggande av skada eller olägenhet, för vilken ersättning ej blivit av vattendomstolen bestämd, eller gottgörelse därför, skall han göra ansökan hos vattenrättsdomaren. Ärendet avgöres av vattenrättsdomaren och två vattenrättsnämndemän. Om användning av regleringsavgifter för annat ändamål än nyss sagts skall framställning göras hos Kungl. Maj:t.

Tillämpningen av bestämmelserna om regleringsavgifter.

Från länsstyrelserna ha under förarbetena till propositionen införskaffats uppgifter om de belopp som under tiden från vattenlagens ikraftträdande till och med den 30 juni 1943 inbetalts i regleringsavgifter samt om de belopp som av dessa medel under samma tid utbetalats för de med regleringsavgifterna avsedda ändamålen. I följande tabell äro dessa belopp sammanställda.

	Avgifter	Räntor	Utgifter	Behållning s/o 1943
Östergötlands län	58 125:—	8 707:75	—	66 832:75
Jönköpings län	60 649:—	7 142:33	—	67 791:33
Älvsborgs län	9 809:—	104:23	—	9 913:23
Kopparbergs län	100 246:45	12 594:53	—	112 840:98
Västernorrlands län	21 888:—	3 133:19	—	25 021:19
Jämtlands län	13 764:—	146:25	—	13 910:25
Norrbottnens län	397 620:06	16 582:91	245 637:26	168 565:71
S:a kr.	662 101:51	48 411:19	245 637:26	464 875:04

En inom riksräkenskapsverket upprättad sammanställning över influtna regleringsavgifter, upplupna räntor samt utbetalda medel under tiden den 1 juli 1941—30 juni 1942 visar följande.

	Avgifter	Räntor	S:a inkomster	Utgifter
Östergötlands län	3 875:—	1 503:79	5 378:79	—
Jönköpings län	4 503:50	1 533:93	6 037:43	—
Kopparbergs län	9 573:15	2 364:82	11 937:97	—
Västernorrlands län	1 581:—	407:16	1 988:16	—
Norrbottnens län	46 000:— ¹	2 210:55	48 210:55	50 892:68
S:a kr.	65 532:65	8 020:25	73 552:90	50 892:68

Motsvarande uppgifter för tiden den 1 juli 1942—30 juni 1943 framgå av följande sammanställning.

	Avgifter	Räntor	S:a inkomster	Utgifter
Östergötlands län	3 875:—	2 310:75	6 185:75	—
Jönköpings län	4 503:50	1 546:52	6 050:02	—
Älvsborgs län	9 809:—	104:23	9 913:23	—
Kopparbergs län	9 252:55	2 672:22	11 924:77	—
Västernorrlands län	1 581:—	670:57	2 251:57	—
Jämtlands län	13 764:—	146:25	13 910:25	—
Norrbottnens län	45 775:— ²	3 172:56	48 947:56	8 654:11
S:a kr.	88 560:05	10 623:10	99 183:15	8 654:11

¹ Härav 20 860 kr. av misstag erlagt först under budgetåret 1942/43.

² Härtill kommer 41 720 kr., utgörande avgifter för åren 1940 och 1941, vilket belopp av misstag erlagts först under budgetåret 1942/43. Jfr not 1.

En undersökning av de enligt vattenlagen genomförda regleringsföretagen visar, att regleringsavgift endast sällan fastställts till så högt belopp som 2 kronor eller därutöver för varje i medeltal vunnen turbinhästkraft. I ett fall har utdömts 2 kronor 50 öre för turbinhästkraft. Detta företag har emellertid icke utförts.

Såsom framgår av det föregående är det endast i Norrbottens län som regleringsavgifterna kommit till användning. Där har under tiden till den 1 juli 1942 utbetalats omkring 250,000 kronor, som gått till lappväsendet.

Framställningar om lagändring.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i skrivelse den 19 januari 1942 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma en riktig och rättvis reglering av ersättningsfrågor i samband med de särskilt inom Jämtlands län pågående stora sjöreglerings- och kraftanläggningarna.

Länsstyrelsen anförde därvid, att sjöregleringsföretag dittills hade genomförts i sjön Torrön och påginge eller planerades, tills vidare med stöd av 1939 års lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, i sjöarna Juveln, Storrensjön, Anjan, Kallsjön, Näckten, Storsjön, Hotagsjön och Gesunden. Dessa regleringar bleve av utomordentlig betydelse för kraftproduktionen. Genomförandet av de nu påbörjade eller planerade regleringarna av samtliga dessa sjöar komme att giva en energivinst i storleksordningen 1 000 miljoner kWh. Regleringskostnaderna bleve i förhållande till den energivinst som uppstode jämförelsevis obetydliga. Fördelarna av regleringen vore för intressenterna så mycket större som den därigenom ökade råvarukraften i regel icke syntes ha betalats i form av förhöjd köpeskilling till respektive fallägare eller på annat sätt. Den utvunna kraften vore så gott som uteslutande avsedd att transporteras till och utnyttjas i sydligare trakter av landet och endast en ringa del därav skulle komma länets befolkning till godo. De fördelar, som uppstode för den bygd, där dessa stora värden uttoges, inskränkte sig i stort sett till de arbetstillfällen som bereddes befolkningen under en jämförelsevis kort byggnadstid samt till de i och för sig betydande skatteobjekt som de stora kraftverken och i viss mån även regleringsdammarna utgjorde för de särskilda kommuner dit de förlades. För bygden och länet i övrigt kunde några väsentliga fördelar av företagen eljest icke sägas uppstå. Däremot kunde genom dessa anläggningar och åtgärder i vissa avseenden stora skador och olägenheter uppkomma, vilka berörde såväl enskilda rättsägare som mera allmänna intressen liksom även den jordbrukande befolkningens och andra befolkningsgruppers trevnad och levnadsförhållanden. Inom länet hade gjorts gällande, att den nuvarande lagstiftningen icke gäve tillräckliga möjligheter till beredande av ersättning och kompensation för skador av mera allmän natur.

Efter en närmare redogörelse för de skadeverkningar som vattenregleringsföretagen ansågos hava medfört framhöll länsstyrelsen, att vattenlagens bestämmelser om bygdekraft enligt länsstyrelsens uppfattning borde bliva föremål för en översyn för att bereda möjligheter till billigare bygdekraft, varefter länsstyrelsen gjorde gällande, att även bestämmelserna i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen om regleringsavgifter syntes tarva granskning.

Bland annat uttalades det önskemålet, att en omprövning av storleken av

fastställda regleringsavgifter finge ske tidigare än vad nu vore fallet. Vidare gjorde länsstyrelsen gällande, att större möjligheter syntes böra beredas för tillgodoseende av behov, som avsåges i 4 kap. 15 § andra punkten. Detta stadgande gäve icke heller full klarhet, huruvida användningen av avgifterna vore begränsad enbart till bygden kring den reglerade sjön eller om dessa avgifter kunde utnyttjas även i vidare omfattning. Enligt länsstyrelsens uppfattning borde avgifterna, i den mån de ej enbart avsåge ersättning för direkta lokala skador, få tagas i anspråk för kompensation av olägenheter av mera allmän art eller till gagn för hela den bygd som berördes av det reglerade vattendraget i dess helhet, och bestämmelserna i sådant hänseende förtydligas.

Jämväl inom *riksdagen* har under år 1942 väckts fråga om vissa ändringar i 4 kap. vattenlagen, nämligen i motion av herr Hedlund i Östersund m. fl. (II: 74).

Motionen överensstämmer i allt väsentligt med länsstyrelsens i Jämtlands län skrivelse den 19 januari 1942. Efter att ha redogjort som länsstyrelsen för erfarenheterna av de genomförda vattenregleringarna i Jämtland uttalade motionärerna, att de funne en utredning påkallad för utrönande av huruvida den nuvarande lagstiftningen kunde anses tillfredsställande i vad den avsåge att tillgodose berättigade anspråk på ersättning och kompensation för skador och olägenheter, som drabbade mera samhälleligt och allmänt. Bestämmelserna om bygdekraft, vilka uppenbarligen icke tillgodosåge det avsedda syftet, borde bliva föremål för översyn och föreskrifterna om regleringsavgifter borde omarbetas så att avgifterna i vidgad utsträckning kunde tagas i anspråk för allmänna ändamål.

Motionen behandlades av *andra lagutskottet*, som däröver avgav utlåtande (nr 35). Beträffande önskemålet om ökad hänsyn till vissa för den omgivande bygden gemensamma intressen erinrade utskottet, att dessa intressen helt naturligt komme i viss motsatsställning till sådana med vattendragen förbundna offentliga intressen, vilka mera allmänt anknöte sig till riket i dess helhet. Vidare kunde i fråga om utnyttjande av vattenkraft ekonomiska och ideella krav göra sig gällande mot varandra. Såsom exempel på behov, vilka särskilt borde tillgodoses, hade nämnts behovet av allmän elektrifiering samt av kompensation för genom kraftföretag skövlade skönhetsvärden. De med bygden sammanhängande intressena hade vunnit visst beaktande i vattenlagen genom bland annat bestämmelser om bygdekraft och regleringsavgifter. Mot sistnämnda bestämmelser sådana dessa för närvarande vore utformade hade i vissa till utskottet inkomna yttranden riktats anmärkningar, delvis ur andra synpunkter än dem motionärerna anlagt. Vad särskilt anginge stadgandena om regleringsavgifter hade dessa givit anledning till erinringar såväl beträffande grunden för avgiftsskyldigheten som i fråga om avgifternas storlek och användning. I förstnämnda hänseende hade bland annat framhållits, att beloppet av ifrågavarande avgifter icke, såsom skäligt vore, bestämdes i förhållande till båtnaden av det regleringsföretag, som komme i fråga, utan i stället anknutits till ökningen i vattenkraft. På detta sätt undginge de regle-

ringsföretag helt avgiftsplikt, vid vilka båtnaden utgjordes av en lämpligare fördelning till olika perioder av tillgänglig kraft.

Utskottet förklarade vidare, att ett närmare ställningstagande till det komplex av frågor, som i anslutning till det sagda framställde sig för besvarande, icke vore möjligt utan en ingående och allsidig utredning av de berörda instituten angående bygdekraft och regleringsavgifter. Med hänsyn till vikten av de intressen som komme i fråga samt till arten av de anmärkningar som riktats mot nu gällande bestämmelser på området ville utskottet för sin del föreslå, att en dylik utredning snarast komme till stånd.

Utskottets utlåtande utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta snarast möjligt verkställa bl. a. utredning av frågan huruvida de i vattenlagen upptagna bestämmelserna om bygdekraft och regleringsavgifter kunde anses tillfyllest för det med dem avsedda syftet samt för riksdagen framlägga det förslag vartill denna utredning kunde föranleda. Denna hemställan bifölls av riksdagen som därefter avlät skrivelse i ämnet den 6 juni 1942 (nr 312).

Promemoria med förslag i ämnet.

Med anledning av riksdagens förenämnda skrivelse nr 312/1942 upprättades i justitiedepartementet en den 28 december 1942 dagtecknad promemoria angående ändring i vattenlagens bestämmelser om regleringsavgifter.

Efter en historisk översikt samt redogörelse för gällande bestämmelser och deras tillämpning m. m. framhölls i promemorian, att genom vattenlagen infördes i flera hänseenden vittgående befogenheter för ägare av strömfäll. Syftet med de bestämmelser som meddelades härom vore givetvis icke att gynna de enskilda strömfällsägarna utan att till hela landets bästa främja ett rationellt utnyttjande av vattenkraften. Bland nämnda befogenheter märktes särskilt det vitsord som tillerkänts strömfällsägare att verkställa reglering av vattnets avrinning ur uppströms befintliga sjöar. Med hänsyn till de förmåner som den nya lagstiftningen innebure infördes även en grupp bestämmelser som avsåge att tillvarataga allmänna intressen. Till denna grupp hörde stadgandena om bygdekraft och regleringsavgifter.

Därefter anfördes i promemorian angående vattenregleringarnas betydelse och verkningar följande.

Den utomordentligt starka ökning i kraftproduktionen som särskilt under de senaste åren ägt rum har till stor del möjliggjorts genom vattenregleringarna. Framför allt gäller detta i fråga om de norrländska älvarna, där den naturliga vattenföringen företer så starka variationer att vattenkraften icke med fördel kan tillvaratagas i större skala utan reglering. En i hög grad bidragande orsak till regleringarnas ökade betydelse är den utveckling som kraftöverföringstekniken undergått och som möjliggör att kraft överföres från norra Sverige till de södra delarna. För att belysa utvecklingen må nämnas, att den totala kraftproduktionen i landet utgjorde år 1920 ca 2,6 miljarder kWh, varav ca 2,4 miljarder belöpte på vattenkraften. För år 1942 beräknas kraftproduktionen till ca 9,7 miljarder kWh, varav ca 9,1 miljarder belöper på vattenkraften. Den i regleringsmagasinen tillgängliga volymen

motsvarade, räknat efter utbyggd fallhöjd vid normal verkningsgrad, år 1920 ca 0,25 miljarder kWh och motsvarar för närvarande ca 3 miljarder kWh.

Genomförandet av regleringsföretagen har ej kunnat undgå att spoliera såväl ekonomiska som estetiska och kulturella värden, vilket för befolkningen ofta varit en kännbar förlust. Det ligger i sakens natur, att gottgörelse i form av skadeslånd icke kan givas för alla de olägenheter som kanske framför allt under en övergångstid vållas bygden, och även om skadan skulle kunna värderas i pengar, försvinner ofta en mer eller mindre högt skattad nyttighet utan någon säkerhet att förlusten för bygdens del uppväges av ett nyttillskott i annan form. Det torde därför vara synnerligen välgrundat att söka tillföra en bygd, som drabbas av mer eller mindre våldsamma ingrepp i naturförhållandena, en kompensation som blir av bestående värde. Såväl bygdekraftinstitutet som bestämmelserna om regleringsavgifter synas ur dessa synpunkter vara av stor vikt. Frågan om en revision av bestämmelserna angående bygdekraft har funnits äga ett intimt samband med en mera omfattande utredning angående kraftproduktionens organisation som riksdagen innevarande år begärt, efter hemställan av statsutskottet, och har därför icke här kunnat upptagas till undersökning. En omarbetning av bestämmelserna om regleringsavgifter torde däremot kunna ske utan att resultatet av nyssnämnda utredning behöver avvaktas.

Beträffande frågan om de synpunkter som borde läggas på en reform av bestämmelserna om regleringsavgifter anfördes i promemorian.

Frågan, huruvida regleringsavgifter böra utgå i större omfattning än nu, är naturligtvis beroende av det syfte som regleringsavgifterna huvudsakligen böra tjäna. I detta hänseende torde med fog kunna anmärkas, att önskemålet om bygdens tillgodoseende på ett sätt, som medför varaktig nytta, i lagens nuvarande bestämmelser kommit att intaga en alltför undanskymd plats. Ett förnyat övervägande av frågan om ändamålet med regleringsavgifterna synes därför påkallat. Av betydelse är naturligtvis även den inverkan på kraftpriset som en skärpning av bestämmelserna om regleringsavgifter kan medföra. Att, såsom blivit ifrågasatt, helt frångå det nuvarande systemet, enligt vilket avgiften och den av företaget berörda bygdens sammanknutits, och i stället införa ett slags accis t. ex. till förmån för länet synes icke tillräckligt motiverat. En lösning som kan sägas utgöra en utveckling av den tankegång som kom till uttryck vid vattenlagens genomförande torde i stället vara att föredraga.

I samband med en omprövning i dessa hänseenden torde stadgandena om regleringsavgifter jämväl i övrigt böra underkastas vissa ändringar. Mot de nuvarande bestämmelserna har anmärkts, att grunden för avgiftens beräkning är otillfredsställande. Avgift utgår nämligen allenast för ökning av den i ett strömfall uttagbara vattenkraften, medan däremot en förhöjning av den förut uttagbara kraftens värde icke föranleder skyldighet att utgiva regleringsavgift. Anmärkningen synes befogad. En annan brist i gällande bestämmelser, vilken numera fått ökad betydelse, är att de betydande förändringar i vattenståndsförhållandena som kunna förorsakas genom s. k. profilreglering icke medföra skyldighet att utgiva någon sådan avgift som här är i fråga. Med profilreglering avses att möjliggöra utnyttjandet av större fallhöjd, under det att egentlig vattenreglering åsyftar att reglera vattnets *avripping*. Såsom mindre tillfredsställande får vidare anses, att om ett strömfall utbygges sedan regleringsavgift fastställts för en period av tjugu år, ändring av avgiftens belopp icke kan påkallas förrän vid utgången av denna tid. Slutligen har med fog framhållits, att regleringsavgifterna icke, såsom

nu kommit att ske, böra fonderas under en längre tid. Denna fråga sammanhänger givetvis med frågan om det ändamål som regleringsavgifterna skola tjäna.

I promemorian upptogs härefter frågan om ändring i vattenlagens bestämmelser om regleringsavgifter till närmare behandling. Härvid anfördes till en början följande beträffande ändamålet med avgifterna.

I de sjöar, där vattenregleringarna utföras, har ägaren till ett nedströms liggande strömfälle icke någon vattenrätt i egentlig bemärkelse. Denna tillkommer strandägarna vid sjön, i den mån vattnet överhuvud är föremål för enskild rätt. Det har likväl icke ansetts möjligt att giva strandägarna vid sjön direkt del i den vinst som strömfallets utbyggande och sjöns reglering medför. De skadestånd som utdömas skola väl i viss utsträckning utgå med 50 procents förhöjning. Men denna gottgörelse avser närmast att giva ersättning för utebliven möjlighet att förkovra den skadade egendomen, varjämte den tjänar som en säkerhetsmarginal. Icke heller regleringsavgifterna äro direkt avsedda att åstadkomma en fördelning av vinsten. Av den redogörelse som förut lämnats framgår nämligen, att de enligt lagens ord i första hand skola användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, så ock till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet. Först i andra hand må avgifterna användas för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. Den omständigheten att avgifterna i första hand skola användas för att förebygga eller gottgöra skador torde i hög grad ha medverkat till att regleringsavgifterna, frånsett dem som utgå i Norrbottens län, ännu icke — tjugutre år efter vattenlagens ikraftträdande — kommit till praktisk användning. Vidare bör framhållas, att vid angivande av de omständigheter, som vid regleringsavgifts bestämmande skola beaktas, lagen icke upp-tager något moment som understryker att avgiften skall bestämmas med hänsyn till bygdens behov. Hänsyn skall enligt gällande bestämmelser tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstands- och avrinningsförhållandena, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfälle.

Den tanke, som nu kommit till uttryck i bestämmelserna om regleringsavgifter allenast genom att de förklarats skola, i andra hand, användas till hela bygdens bästa i den mån de förslå därtill, synes böra träda i förgrunden. Det kan icke bestridas, att det för befolkningen i en bygd är i viss mån stötande att den naturtillgång, som ett inom bygden befintligt sjösystem utgör, kan utnyttjas för andras intressen utan att bygden tillgodoses i vidare mån än som nu är förhållandet. Betydelsefulla vattenregleringar ha genomförts i trakter, där befolkningens livsvillkor äro väsentligt anspråklösare än på andra håll. För befolkningen är det naturligt att sammanställa önskemålen om en standardhöjning med det synliga bevis för elektrifieringens framåtskridande i landet, som genomförandet av ett större vattenregleringsföretag i orten utgör för dem. Ur allmän synpunkt är det angeläget att mera avlägset belägna bygd-er icke avfolkas. Därest en sådan naturtillgång i bygden som en större sjö genom ett regleringsföretag tillför bygden en varaktig förmån t. ex. i form av elektrifiering eller nya vägar, kan den skedda förändringen av naturför-

hållandena antagas fästa befolkningen närmare vid bygden, under det att eljest motsatsen kan befaras.

Härefter framhölls i promemorian bl. a., att regleringsavgifterna för närvarande vore ganska obetydliga i jämförelse med övriga årskostnader för kraftproducenterna samt att en höjning av avgifterna i regel kunde äga rum utan att detta skulle verka betungande. En mera väsentlig skärpning kunde dock icke undgå att medföra någon höjning av priset på den ström som producerades vid strömfallet i fråga. Kraftindustrien torde nämligen ej sällan i övrigt belastas med så stora utbyggnads- och överföringskostnader att vinstmarginalen vore ganska begränsad. Men det förefölle icke obilligt att låta kraftkonsumenterna möjligen få vidkännas ett något förhöjt pris för att på det sättet åstadkomma en viss utjämning av den skillnad i levnadsstandarden som förefunnes mellan de trakter, där strömmen huvudsakligen konsumeras, och de ofta avlägset belägna och glest befolkade bygder, där vattenregleringarna ägde rum. Ur nationalekonomisk synpunkt syntes det ej heller vara något att erinra mot att kraftindustrien belastades med något högre avgifter till bekostande av åtgärder som vore till verklig nytta.

På grund av det anförda föreslogs i promemorian, att vid bestämmande av regleringsavgifter först och främst skulle tagas hänsyn till bygdens behov. Enligt föreslaget skulle emellertid därjämte beaktas de omständigheter som enligt gällande lag vore avgörande vid avgifternas fastställande. I fråga om användningen av avgifterna borde vidtagas den ändringen att avgifterna icke skulle tagas i anspråk för avhjälpan av skador och olägenheter utan helt avses för bygdens behov, såsom för dess förseende med elektrisk kraft, för vägar eller till annan åtgärd som genom jordbrukets främjande eller eljest beredde bygden varaktig förmån. Med bygden borde förstås den trakt, som direkt eller indirekt berördes av företaget och låge inom nederbördsområdet i fråga.

Beträffande den latitud, inom vilken regleringsavgift skall bestämmas, framhölls i promemorian, att domstolarna vid utdömande av avgifter i allmänhet fastställt belopp som legat långt ned på skalan. För att i sin mån säkerställa, att högre belopp än nu komme att utdömas, när bygdens behov föranledde därtill, föreslogs i promemorian att den övre gränsen för latituden höjdes från nuvarande tre till fyra kronor för turbinhästkraft.

I fråga om underlaget för regleringsavgifterna anfördes i promemorian.

Regleringsavgift för ett strömfall bestämmes nu efter det antal turbinhästkrafter, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Den väsentliga nyttan av en vattenreglering består emellertid däri att den förut uttagbara vattenkraften kan uttagas under en lämpligare tid av året. Sekunda kraft kan härigenom förvandlas till prima. För denna förmån utgår icke någon regleringsavgift. Ifråvar har blivit en följd, att t. ex. vid Vänerens reglering endast jämförelsevis obetydliga avgifter utdömts, enär den väsentliga nyttan bestod i en lämpligare fördelning av vattenkraften på året. Utom att avgifterna sålunda ibland blivit mycket obetydliga i jämförelse med båtnaden av företaget har nämnda förhållande även

medfört uppenbara orättvisor mellan olika strömfallsägare. Av den uppskattade båtnaden genom Bolmens reglering, 6,4 milj. kr., belöpte 2,94 milj. kr. på fyra betydande strömfall, i vilka likväl den i medeltal uttagbara vattenkraften icke ansågs bliva ökad genom regleringen. Regleringsavgift utdömdes alltså icke för dem men väl för ett flertal andra strömfall.

Med anledning härav föreslås, att regleringsavgift skall utgå jämväl, där båtnaden består i *förhöjning av vattenkraftens värde*. Avgiften torde därvid böra beräknas efter det antal turbinhästkrafter som svarar mot förhöjningen. Om den vattenkraft, som genom regleringen kan uttagas med större fördel, uppgår till 1 200 turbinhästkrafter och kapitalvärdet per hästkraft genom regleringen i medeltal ökas från 250 till 750 kr., bör alltså avgift utgå för 800 turbinhästkrafter $\left(\frac{x}{1\,200} = \frac{750 - 250}{750} \right)$. Medför regleringen dels att den i medeltal uttagbara vattenkraften i ett strömfall ökas dels ock att förut uttagbar vattenkraft ökar i värde, bör avgift beräknas på den sammanlagda båtnaden.

Vad nu sagts torde icke böra gälla korttidsreglering. Denna form av vattenreglering är emellertid en förmån som ofta erhålles vid profilreglering.

I promemorian avhandlades vidare frågan om möjlighet borde öppnas för det allmänna att föra särskild talan om skyldighet för ägare av strömfall att utgiva regleringsavgift, även om han ej är pliktig att i övrigt deltaga i kostnaden för regleringen. I detta hänseende anfördes i promemorian följande.

Redan vid vattenlagens tillkomst framhölls såsom en brist i bestämmelserna om regleringsavgifter, att sådana kunde åläggas allenast ägarna av de strömfall för vilkas räkning regleringen utföres. Om flera strömfallsägare förenat sig om att begära tillstånd till reglering, anses regleringen utföras för samtliga sökandes räkning. Påkallas tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. vattenlagen om tvångsdelaktighet, anses regleringen bliva utförd jämväl för ägare av strömfall, som omedelbart eller framdeles blir pliktig att deltaga i kostnaden för företaget. Dessa bestämmelser förete den bristen, att om sökande underlåter att påkalla tillämpning av bestämmelserna om tvångsdelaktighet, regleringsavgift icke kan åläggas ägare av strömfall som icke själv anslutit sig till ansökningsom reglering. Att sökandena på det sättet kunna disponera över bygdens anspråk på regleringsavgift från strömfallet, är uppenbarligen icke tillfredsställande. Väl kan man tänka sig, att sökandena i stället inom den tillämpliga latituden förpliktas att utgiva högre avgiftsbelopp för att bygdens behov skall kunna tillgodoses, men att på det sättet belasta visst strömfall mer än som rätteligen bort belöpa därå synes principiellt förkastligt. Om bestämmelserna angående regleringsavgifter skärpas på sätt här föreslagits, blir den angivna luckan i lagen av större betydelse än förut.

För att avhjälpa denna brist föreslogs i promemorian, att i vattenlagen borde införas bestämmelse av innehåll, att — därest sökanden ej påfordrat tillämpning av vad i 3 kap. stadgas om skyldighet för ägare av strömfall att taga del i kostnaden för regleringsföretaget — vattendomstolen likväl ägde att på ansökan av myndighet som Konungen bestämde förklara ägaren av strömfallet pliktig att gälda regleringsavgift, om sådan förpliktelse eljest skolat föreligga.

Vidare föreslogs i promemorian, att avgift skulle utgå vid s. k. profilreglering, om väsentlig ändring i vattenståndsförhållandena vållades ovan byggnaden.

Beträffande den tidpunkt från vilken avgifterna skola utgå anfördes härefter i promemorian bl. a. följande.

I 4 kap. 14 § andra stycket stadgas, att regleringsavgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt därom meddelad bestämmelse företaget skall hava fullbordats. Enligt 11 kap. 63 § äger vattendomstolen frihet att bestämma den tid, inom vilken ifrågasatt byggande i vatten eller vattenreglering skall ha fullbordats, efter vad som i varje särskilt mål finnes behöfligt, i regel dock ej till mer än tio år. Om en jämförelsevis lång tid medges eller företaget genomföres snabbt, kommer strömfallsägare, som ålagts utgiva regleringsavgift, att under någon tid njuta förmån av regleringen utan att för samma tid behöva erlægga sådan avgift. Det synes vara av vikt, att den förmån, som regleringsavgiften skall utgöra för bygden, kommer denna till godo så snart företaget genomföres. Fördenskull torde vara lämpligt att jämka tiden, då avgiften först skall utgå, så att avgift kommer att erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till företaget först tages i anspråk. Härigenom beredes bygden möjlighet att omedelbart vidtaga åtgärder som äro önskvärda och som, när det gäller elektrifiering, naturligtvis helst böra vara utförda, så snart kraft kan levereras. Skulle det någon gång verka obilligt, att regleringsavgift skall utgå från nämnda tidpunkt kan vattendomstolen bestämma lägre belopp t. ex. för beräknad byggnadstid. I synnerhet torde detta kunna ifrågakomma vid tillstånd till profilreglering.

Vidare framhölls i promemorian, att vad nu sagts om den tidpunkt då avgift skulle börja utgå icke gällde utan vidare, då i målet påkallats tillämpning av bestämmelserna i 3 kap. om tvångsdelaktighet. Därom stadgades nu i 4 kap. 14 § andra stycket, att då fråga vore om företag som avsåges i 3 kap. 1 § skulle avgift, såvitt anginge strömfall för vars ägare skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträdde efter dess fullbordande, ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. I promemorian föreslogs i stället, att i nu avsett fall avgiften skulle utgå från och med det kalenderår då betalningsskyldigheten inträdde, varigenom avgift skulle börja utgå ett år tidigare. Då avgift ålagts ägare av strömfall, som ej vore pliktig att delta i kostnaden för företaget, skulle enligt promemorian avgiftsskyldigheten icke inträda vid tidigare tidpunkt än om bestämmelserna om tvångsdelaktighet tillämpats, varjämte avgiften ej borde utdömas för tid som redan förflutit när talan anhängiggjordes.

I promemorian behandlades i detta sammanhang även frågan om giltighetstiden för vattendomstolens beslut angående ifrågavarande avgifter. Härom uttalades, att beslutet liksom för närvarande borde gälla under tjugu år i sänder. Som följd av förslaget, att avgift skulle utgå från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd först toges i anspråk, borde emellertid tiden första gången räknas från och med det kalenderår, under vilket avgiften först skolat utgå — i stället för att den nu räknades från det år, under vilket företaget skulle ha fullbordats.

I promemorian föreslogs dessutom införande av ett nytt stadgande, enligt vilket vattendomstolen under löpande period ägde att ändra avgiftens belopp, om strömfall bebyggdes efter det avgift bestämts. Enligt promemorian borde det nya beslutet i så fall icke vara bindande för längre tid än till den ursprungliga tjuvårsperiodens slut. Ändring i beloppet av nu angivna skäl borde kunna påkallas av myndighet som Konungen bestämde. Beträffande avgift, ålagd ägare av strömfall som ej vore pliktig att deltaga i kostnaden för företaget, föreslogs slutligen, att beslutet första gången ej skulle gälla längre än den tid, som gällde för annan avgift med anledning av företaget.

Beträffande användningen av regleringsavgifterna anfördes i promemorian följande.

Regleringsavgifterna ha hittills icke i något fall kommit till användning för att förebygga eller minska eller gottgöra oförutsedda skador eller olägenheter, fränsett de avgifter som utgått i Norrbottens län med anledning av regleringar i Lule älv. Vid dessa regleringar underlät emellertid vattendomstolen av särskilt skäl att utdöma ersättningar för skador och olägenheter som åsamkades lapparna, oaktat sådana skador kunde förutses, och hänvisade till att regleringsavgifterna borde användas för ändamålet. Detta förfarande står i själva verket mindre väl i överensstämmelse med vattenlagens föreskrifter.

Det är på grund av vad nu sagts icke förenat med nämnvärd risk att ändra bestämmelserna om regleringsavgifternas användning så att de städse skola användas för bygdens behov. Att försämra den skadelidandes rätt bör dock icke komma i fråga även om försämringen kan synas endast ha teoretisk innebörd. I stället synes man utan olägenhet kunna göra ett avsteg från vad eljest gäller om tid för anmälan av anspråk på ersättning med anledning av vederbörande företag. Härom gäller enligt 2 kap. 24 §, att sådant anspråk må anmälas inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen i beslutet må ha föreskrivit. Tidsbegränsningen avser helt naturligt att bereda företaget full trygghet mot ersättningsanspråk efter viss tid. Nyssnämnda erfarenheter visa emellertid, att risken för företaget av att tidsbegränsningen upphäves kan anses praktiskt taget obefintlig. I allt fall har den icke någon betydelse för företag av den storleksordning att avgifter, som här äro i fråga, skola utgå. Med hänsyn härtill föreslås, att vad i 2 kap. 24 § stadgas om att ersättningsanspråk skall anmälas inom viss tid ej skall äga tillämpning, när tillstånd meddelas till byggnad eller anläggning som avses i 4 kap. 15 § i vid promemorian fogat lagförslag. Det må framhållas, att en sådan undantagsbestämmelse kan vara till fördel även ur andra synpunkter. Det är nämligen en lättnad, därest anspråk på ersättning icke behöver anmälas inom viss tid när man icke vet huruvida någon skada kommer att inträffa. För närvarande kan domstolen ha svårt att bedöma rättmätigheten av skadeståndsanspråk som anmälas inom föreskriven tid närmast av den anledningen att den som gör anmälan eljest skulle gå förlustig all rätt till ersättning mot företaget.

I överensstämmelse med det anförda hade upprättats ett promemorian bilagt *förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen*.

Yttranden.

Över promemorian jämte därvid fogat lagförslag ha efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare, kammar-

kollegiet, kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen och lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, svenska vattenkraftföreningen, Indalsälvens regleringsförening, Dalälvens vattenregleringsföretag och Motala ströms regleringsförening. Kommerskollegium har jämväl överlämnat yttrande från Sveriges industriförbund. Med länsstyrelsens i Skaraborgs län utlåtande har överlämnats ett yttrande från statens lantbruksingenjör i länet och med länsstyrelsens i Värmlands län utlåtande ett yttrande från länets elektricitetsförening och ett yttrande från handelskammaren i Karlstad. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har överlämnat ett utlåtande från handelskammaren i Gävle och länsstyrelsen i Västernorrlands län ett yttrande från länets elektriska förening. Beträffande innehållet i dessa yttranden får utskottet hänvisa till s. 31—65 i propositionen.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist, har i propositionen anfört:

»I vattenlagen har vattenkraftintresset tillgodosetts genom betydande tvångsrättigheter. En av dessa avser möjligheten att genomföra vattenregleringar. Det är givet, att dessa befogenheter meddelats med hänsyn till den stora betydelse kraftindustrin har för hela landet. Samtidigt som vattenlagen tillerkänt vattenkraftintresset nu nämnda förmåner har lagstiftaren eftersträvat att tillvarataga intressen, som äro knutna till bygden, och i sådant syfte i vattenlagen infört bl. a. särskilda bestämmelser angående större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar. Bland dessa bestämmelser märkas stadgandena om skyldighet för ägare av kraftanläggning att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd samt om skyldighet för strömfallsägare att vid vattenreglering erlagga regleringsavgift.

Det har under senare tid ifrågasatts, huruvida bestämmelserna om bygdekraft och regleringsavgifter äro tillfyllest för det med dem avsedda syftet. Såsom förut nämnts har sålunda länsstyrelsen i Jämtlands län i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 januari 1942 uttalat den uppfattningen, att en utredning vore påkallad för utrönande om de nuvarande bestämmelserna kunde anses på ett tillfredsställande sätt tillgodose berättigade anspråk på kompensation för skador och olägenheter av mera allmän natur. I anledning av en inom riksdagen väckt motion har 1942 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 juni samma år hemställt om översyn av bestämmelserna i fråga samt om framläggande för riksdagen av det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Vad angår bygdekraftinstitutet må erinras om att — sedan riksdagen i skrivelse den 12 maj 1942 begärt utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft — den 23 januari 1943 av chefen för handelsdepartementet tillkallats sakkunniga

med uppdrag att verkställa utredning i sistnämnda hänseende. I direktiven för de sakkunnigas arbete har framhållits bl. a., att det måhända kunde komma att visa sig att kraftförsörjningen inom vissa delar av landet skulle kunna avsevärt förbättras genom en skärpning eller utvidgad tillämpning av bestämmelserna om skyldighet för kraftverksägare att tillhandahålla bygdekraft. Frågan om bygdekraftinstitutets blivande utformning kommer sålunda att behandlas vid nu nämnda utredning.

Beträffande regleringsavgifter har, såsom den förut lämnade redogörelsen visar, med anledning av förstnämnda skrivelse från 1942 års riksdag verkställt särskild utredning inom justitiedepartementet. I den härom upprättade promemorian har i görlig mån belysts den ekonomiska betydelsen av genomförda vattenregleringar, därmed förenade kostnader och storleken av de regleringsavgifter som med anledning av vattenregleringarna utdömts. Med beaktande av de önskemål som framkommo under riksdagens behandling av motionen i ämnet har i promemorian framställts förslag om ändring i flera hänseenden av vattenlagens bestämmelser om regleringsavgifter. Enligt förslaget skall sålunda regleringsavgifternas belopp bestämmas i första hand med hänsyn till bygdens behov, ehuru med beaktande jämväl av den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden som förorsakas genom företaget, den olägenhet eller fördel vilken uppkommer för den kringliggande bygden, den större eller mindre kostnad som är förenad med företaget samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Beträffande latituden för regleringsavgifterna, som nu sträcker sig från minst 10 öre till högst 3 kronor för varje vunen turbinhästkraft, har föreslagits, att den övre gränsen skulle höjas till 4 kronor. I syfte särskilt att åstadkomma större rättvisa olika strömfallsägare emellan skall vidare enligt förslaget regleringsavgift utgå ej blott för ökning av den uttagbara vattenkraften i strömfall utan även med anledning av förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde genom förändringar i vattenföringen under året, d. v. s. för förvandling av sekunda kraft till prima. Förslaget avser vidare att avskaffa den oegentligheten i gällande lag att regleringsavgift kan åläggas endast strömfall för vars räkning regleringen utföres. Enligt förslaget skall fördenskull särskild talan om utgivande av regleringsavgift kunna föras mot ägare av strömfall vilken eljest har sådan båtnad som förutsättes för att regleringsavgift skall utgå. Tillika föreslås, att regleringsavgift skall utgå jämväl vid s. k. profilreglering. I fråga om användningen av regleringsavgifterna föreslås slutligen den betydelsefulla ändringen att avgifterna helt skola användas till bygdens behov, medan de för närvarande skola i första hand användas för avhjälpande av skador o. d. Jämväl i övrigt föreslås vissa ändringar i nu gällande bestämmelser.

I flertalet över promemorian avgivna yttranden ha de föreslagna ändringarna mottagits med tillfredsställelse eller lämnats utan erinran. Det har sålunda av kammarkollegiet och flera länsstyrelser särskilt framhållits, att de nuvarande bestämmelserna vore otillfredsställande och att bygdens intresen för närvarande icke vore i tillbörlig grad tillgodosedda. Å andra sidan

ha vägande erinringar framställt mot förslaget, därvid betonats att detta kunde leda till en alltför stark belastning av regleringsföretagens och kraftindustriens ekonomi till men för konsumenterna och det allmänna. En väsentlig begränsning av förslaget har därför förordats. Slutligen har i vissa yttranden uttalats, att förslaget hade sådant samband med frågan om en revision av bestämmelserna om bygdekraft att dessa frågor borde lösas i ett sammanhang.

Det torde icke kunna bestridas, att de nuvarande bestämmelserna om regleringsavgifter äro otillfredsställande. De belopp som hittills utgått kunna betecknas som ganska ringa, jämförda med de vinster regleringarna skapat. Bestämmelserna medföra vidare en betydande orättvisa olika strömfallsägare emellan, och de nuvarande föreskrifterna om ändamålet med avgifterna ha föranlett, att dessa, fränsett ett speciellt undantagsfall, ännu icke kommit till praktisk användning. Jag finner det därför önskvärt, att en översyn av vattenlagens bestämmelser i detta hänseende äger rum, därvid emellertid de invändningar som framställt bl. a. av vattenfallsstyrelsen kräva beaktande. De allt större kostnaderna för erforderliga vattenregleringars genomförande påkalla försiktighet vid utformningen av nya bestämmelser, så att icke därav föranledes högre kraftpris än som är nödvändigt. De beräkningar som vattenfallsstyrelsen låtit utföra angående verkan av det remitterade förslagets genomförande utgå visserligen från en förutsättning, som får anses praktiskt utesluten, nämligen att domstolarna skulle ensidigt utnyttja de föreslagna bestämmelserna till bygdeintressets förmån och utdöma högsta tänkbara avgifter. Av styrelsen anförda siffror sakna förden skull sannolikhetsvärde. Oavsett detta förhållande utgöra likväl de ekonomiska synpunkter som framförts av styrelsen liksom av svenska vattenkraftföreningen en beaktansvärd realitet. Det är från allmän synpunkt angeläget att åtgärder icke vidtagas som försvåra ett tillvaratagande av vattenkraften. Jag kan därför icke ansluta mig till en sådan principiell omläggning av bestämmelserna om regleringsavgifter som i promemorian föreslagits. En begränsning av förslaget i huvudsaklig överensstämmelse med vad vattenfallsstyrelsen ansett lämpligt torde vara nödvändig. Om så sker, torde å andra sidan hinder icke möta att nu upptaga frågan till övervägande utan avvaktan på resultatet av den pågående omfattande utredningen av frågan om kraftförsörjningen överhuvud och en revision av bestämmelserna angående bygdekraft.

På grund av vad nu anförts har jag icke upptagit förslagets bestämmelse, att vid bestämmande av regleringsavgifternas belopp hänsyn i första hand skall tagas till bygdens behov. Det synes mig riktigare att avgifterna såsom för närvarande fastställas med hänsyn till de objektiva förhållanden som äro förknippade med företaget, nämligen dettas verkningar i olika hänseenden samt kostnaderna för och båtnaden av dess genomförande.

Av den nu angivna ståndpunkten följer, att någon närmare precisering av vad som skall förstås med bygden icke torde erfordras i detta sammanhang. Detta begrepp kan uppenbarligen i tillämpningen erhålla en mer eller mind-

re vidsträckt innebörd, men frågan har enligt nuvarande lydelsen av 4 kap. 14 § ej för avgifternas bestämmande den vikt att ett förtydligande nu synes nödvändigt. För övrigt äro svårigheterna att giva begreppet en för alla förhållanden lämplig avgränsning uppenbara. Uttalandet i promemorian, att med bygden bör förstås den trakt som direkt eller indirekt beröres av företaget och ligger inom nederbördsområdet, visar på två viktiga synpunkter som böra beaktas. Man får emellertid uppmärksamma, bl. a., att vattendelaren ej alltid lärer vara den lämpligaste gränsen för vad som bör anses vara den kringliggande bygden.

Förslaget om en höjning av regleringsavgifternas maximum torde icke heller böra genomföras.»

Departementschefen förklarade härefter, att han på anförda skäl icke ansett sig böra förorda, att regleringsavgift skall utgå även med anledning av profilreglering. Vidare anförde departementschefen:

»Vad härefter angår det i promemorian framförda förslaget, att regleringsavgift skall utgå ej blott för ökning av den uttagbara vattenkraften i ett strömfall utan även med anledning av förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde genom förändringar i vattenföringen under året, har detta i sak vunnit anslutning i yttrandena, med undantag av dem som avgivits av handelskammaren i Gävle och Motala ströms regleringsförening. Det synes också uppenbart, att på denna punkt föreligger en verklig orättvisa olika strömfallsägare emellan. Orättvisan har varit mycket framträdande i mål, där båtnaden för betydelsefulla strömfall bestått utslutande i förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde. Jag vill vidare erinra, att denna form av båtnad ej sällan utgör den väsentliga vinsten av regleringsföretaget. Att regleringsavgift ej skall beräknas därå innebär fördenskull ej blott orättvisa olika strömfallsägare emellan utan även att det underlag, på vilket regleringsavgift skall beräknas, blir alltför begränsat. Vattenregleringsföretagens skadeverkningar äro självfallet under i övrigt lika förhållanden desamma, vare sig båtnaden består i ökning av den uttagbara vattenkraften eller i förhöjning av kraftens värde. Jag vill på grund av vad nu anförts förorda att en ändring vidtages på denna punkt.

Enligt vad i promemorian föreslås skall regleringsavgift, såvitt angår båtnad som nu nämnts, beräknas efter det antal turbinhästkrafter som svarar mot förhöjningen i kraftens värde. Härmed avses, att regleringsavgift skall beräknas å ett tänkt antal turbinhästkrafter, vilket tal förhåller sig till totala antalet turbinhästkrafter, som öka i värde, på samma sätt som värdeökningen förhåller sig till sistnämnda antal turbinhästkrafters värde efter regleringen. I promemorian har även givits exempel på denna beräkning.

Beträffande utformningen av den föreslagna bestämmelsen har som förut nämnts vattenfallsstyrelsen ansett, att det kunde föreligga tveksamhet om tillämpningen på grund av svårigheten att i det enskilda fallet fastställa skillnaden i kraftens värde under olika tider. Även svenska vattenkraftföreningen har funnit ett förtydligande önskvärt. Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol har förordat, att regleringsavgifterna alltid borde beräknas

med direkt ledning av den värdeökning, uttryckt i penningar, som en anläggning erhöle genom reglering. Avgiften borde i så fall utgå med lägst 10 öre och högst 3 kronor — eventuellt 4 kronor — för 1 000 kronor av värdeökningen. Handelskammaren i Karlstad har återigen ansett, att regleringsavgifterna borde beräknas med ledning av det genom regleringen ökade antalet utvunna kilowattimmar.

Det är uppenbarligen förenat med vissa svårigheter att finna en regel i nu förevarande hänseende som icke kan föranleda viss ojämnhet i tillämpningen. Olägenheterna härav böra dock icke överdrivas. Alla beräkningar av båtnaden av en större vattenreglering måste bli va mer eller mindre summariska. Det är också att märka, hurusom latituden för avgifterna är mycket vid. Därest en restriktiv uppskattning av båtnaden göres, kan avgiftens belopp per turbinhästkraft sättas något högre än om en mindre försiktig uppskattning av båtnaden äger rum.

Den metod som vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol förordat kan synas innebära en beaktansvärd förenkling. Hans förslag medför emellertid en omläggning av grundvalen för regleringsavgifts bestämmande även när fråga är om regleringsavgift för ökning av den uttagbara vattenkraften. Jag är icke beredd att förorda en så principiellt betydelsefull ändring av grunderna för bestämmande av regleringsavgift. Handelskammarens i Karlstad förslag, enligt vilket antalet genom regleringen vunna kilowattimmar skulle vara avgörande, har jag icke heller ansett mig kunna upptaga i detta sammanhang. En sådan grund kan icke ensam leda till rättvisa i tillämpningen.

Vid övervägande av de olika alternativ som kunna komma i fråga har jag icke funnit skäl att frångå den i promemorian föreslagna regeln. Jag vill framhålla, att vattenrättsdomarna och vederbörande vattenrättsingenjörer torde komma att för tillämpningen av den i lagförslaget upptagna principen utarbeta ett schema som med hänsyn till ändamålet tillgodoser skäligen krav på noggrannhet.

I det remitterade förslaget har angivits, att regleringsavgift skall utgå allenast med anledning av sådan förhöjning av vattenkraftens värde som föranledes av ändring i vattenföringen under året. Härmed avses att utesluta korttidsreglering, vilken icke ansetts böra föranleda skyldighet att gälda regleringsavgift. I detta hänseende överensstämmer förslaget med den ståndpunkt som gällande lag intager i fråga om regleringsavgift med anledning av ökning av den uttagbara vattenkraften. I det yttrande som angivits av Motala ströms regleringsförening har anmärkts, att nämnda uttryck kunde föranleda olika tolkningar. Det synes dock tjäna sitt ändamål att utesluta korttidsregleringarna. Någon anledning att i tillämpningen befara missförstånd på denna punkt synes mig icke föreligga.

Enligt 4 kap. 16 § kan i fråga om vattenreglering, som avses i 14 §, ny prövning efter viss tid påkallas angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen företaget må äga bestånd. Dessa allmänna intressen synas emellertid icke kräva, att jämväl företag, som bli va avgiftsskyldiga till

följd av förslaget att förhöjning av vattenkraftens värde skall jämsställas med ökning av uttagbar vattenkraft, underkastas reglerna om nyprövning. På grund härav har ändring vidtagits i 16 § i syfte att undantaga företag som nu nämnts.

I promemorian har påpekats, att om sökanden eller sökandena till ett regleringsföretag underlåta att påkalla tillämpning av bestämmelserna om tvångsdelaktighet, regleringsavgift för närvarande icke kan åläggas alla strömfall som ha båtnad av företaget. Enligt 4 kap. 14 § vattenlagen skall hänsyn tagas endast till det eller de strömfall för vilkas räkning regleringen utföres, och allenast ägare av sådant strömfall kan förpliktas att erlägga regleringsavgift. Detta innebär, att om regleringen kommit till stånd med stöd av bestämmelserna i 3 kap. om tvångsdelaktighet, samtliga ägare av de till regleringssamfälligheten hörande strömfallen kunna bli avgiftsskyldiga, medan vid företag utan tvångsdelaktighet endast sådana strömfallsägare, vilka varit sökande till eller eljest frivilligt anslutit sig till företaget, komma i fråga. Sökandena kunna på det sättet disponera över möjligheterna att ålägga ett strömfall regleringsavgift. Detta är uppenbarligen icke tillfredsställande. För att avhjälpa denna brist har i promemorian föreslagits, att vattendomstolen skall äga att på ansökan av myndighet som Konungen bestämmer förklara ägaren av strömfall pliktig att gälda regleringsavgift.

Den föreslagna bestämmelsen har ej föranlett erinran i yttrandena. För egen del finner jag en sådan bestämmelse påkallad. Det synes lämpligen böra anförtros åt kammarkollegiet att föra talan om skyldighet att utgiva regleringsavgift. Med anledning av vad vattenfallsstyrelsen uttalat torde bestämmelsen i redaktionellt hänseende böra jämkas. Någon föreskrift som ger möjlighet att före utgången av den eljest stadgade giltighetstiden för beslut om regleringsavgift nedsätta beloppet av sådana avgifter, för den händelse ytterligare ett strömfall ålägges avgift, torde icke vara av behovet påkallad. Ur skälighetssynpunkt vill jag framhålla, att vid fastställande av övriga strömfallsägares bidragsplikt hänsyn ej tagits till den båtnad som ägaren av det nytillkomna strömfallet njutit. Vad angår företag, för vilka tillstånd lämnats redan vid tiden för lagens ikraftträdande, torde det vara lämpligt att meddela en särskild övergångsbestämmelse. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Såsom förut nämnts gäller för närvarande beträffande den tidpunkt, från vilken regleringsavgift skall utgå, att sådan avgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt därom meddelad bestämmelse företaget skall ha fullbordats. Enligt 11 kap. 63 § vattenlagen har vattendomstolen att i sammanhang med meddelande av tillstånd till vattenreglering giva föreskrift om den tid inom vilken företaget skall vara utfört. Jämförelsevis lång tid härför kan utmätas, dock i regel ej över tio år. På grund härav kan företaget komma att under flera år efter dess faktiska fullbordande åtnjuta frihet från skyldigheten att erlägga regleringsavgift. Då det syns vara av vikt att den förmån som regleringsavgiften avser att utgöra för bygden kom-

mer denna till godo så snart företaget genomförts, har i promemorian föreslagits, att avgiften skall utgå från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd först tages i anspråk. Med anledning av detta förslag har vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol uttalat, att regleringsavgift syntes böra utgå från året efter det arbetena i fråga i verkligheten påbörjats. I övrigt har förslaget ej föränlett något uttalande i de avgivna yttrandena. Jag finner den i promemorian föreslagna bestämmelsen lämplig och anser mig således icke böra biträda den mening som nyssnämnde vattenrättsdomare uttalat.

I 14 § andra stycket stadgas nu, att då fråga är om företag med tvångsdelaktighet, avgift för strömfall, vars ägare är skyldig att taga del i kostnaden för företaget först efter dess fullbordande, ej utgår förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Enligt förslag i promemorian skulle avgiften börja utgå ett år tidigare. För denna ändring ha emellertid enligt min mening icke anförts tillräckliga skäl. Vad angår tidpunkten för avgiftsskyldighetens inträde då ägare av strömfall, för vars räkning regleringen icke utföres, på talan från det allmännas sida åläggas att utgiva avgift torde böra stadgas, att avgift skall utgå för tid efter det sådan talan anhängiggjorts, dock ej tidigare än från och med det kalenderår, då skyldighet att erlægga avgift skolat inträda om tvångsdelaktighet tillämpats.

Vad härefter angår frågan om giltighetstiden för vattendomstolens beslut har i promemorian föreslagits — utom en mindre följdändring — att vattendomstolen under eljest gällande tjuguarsperiod skall äga att ändra avgiftens belopp om ett strömfall bebygges efter det avgift bestämts. Vattenfallsstyrelsen har som förut nämnts ifrågasatt, huruvida denna bestämmelse vore befogad, och framhållit, att enligt styrelsens mening en strömfallsägare, som under en längre tid erlagt regleringsavgifter utan att ha dragit någon nytta av regleringen, borde kunna under återstående del av tjuguarsperioden få åtnjuta förmånen av den lägre avgiften. Styrelsen har även förklarat sig anse, att om avgiften skulle höjas med anledning av att strömfallet bebyggs, beloppet av de avgifter som kunde ha ålagts andra strömfall borde minskas. Även i ett par andra yttranden ha erinringar framställts mot den i promemorian föreslagna bestämmelsen.

I princip synes det riktigt, att en möjlighet bör finnas att, om ett strömfall bebygges under ifrågavarande tjuguarsperiod, höja beloppet av en avgift som bestämts med hänsyn till att strömfallet vid beslutets meddelande var obebyggt, särskilt om strömfallet bebygges kort efter det avgiften fastställts. Skulle ägaren av ett strömfall under längre tid ha erlagt avgifter för detsamma, oaktat det varit obebyggt, bör hänsyn därtill tagas, när fråga uppkommer att med anledning av bebyggelsen höja avgiftens belopp. Jag finner på grund härav den föreslagna bestämmelsen böra godtagas. Då höjningen av avgiften föränletts av den ökade båtnad som vinnes genom utbyggnaden, torde anledning icke föreligga att, såsom ifrågasatts, i samband därmed minska för andra strömfall utgående avgifter. Det torde böra till-

komma kammarkollegiet att väcka talan om att höjd regleringsavgift skall utgå.

I detta sammanhang har vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol uttalat, att bestämmelse borde meddelas som möjliggjorde att såväl redan medgivna som nya företag, vilka reellt utgjorde en enhet, finge avgifterna bestämda för samma tjugårsperiod. Detta önskemål torde dock icke vara av den vikt, att bestämmelserna i ämnet böra kompliceras med särskilda föreskrifter i angivna syfte. Svårigheter möta givetvis att bestämma vad som är en reell enhet.

Jag övergår härefter till frågan om regleringsavgifternas användning. Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, att under tiden från vattenlagens ikraftträdande till och med den 30 juni 1943 i regleringsavgifter influerades, förutom räntor, omkring 660 000 kronor. Såsom förut nämnts ha dessa medel — frånsett ett av särskilda förhållanden föranlett undantagsfall — icke kommit till praktisk nytta. Detta synes vara att tillskriva väsentligen den omständigheten att avgifterna enligt lagens nuvarande lydelse skola i första hand användas till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas av företaget och för vilken ersättning ej blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet. Bristande kännedom om avgifterna torde måhända även ha bidragit till att de ej blivit utnyttjade.

I promemorian har föreslagits, att regleringsavgifterna städse skola användas för bygdens behov, varigenom varje betänklighet mot att omedelbart taga dem i användning skulle undanröjas. För att icke till följd härav skadelidandes rätt skulle försämrats har tillika föreslagits ett avsteg från vad eljest gäller om tid för anmälan av anspråk på ersättning med anledning av vederbörande företag. Någon tidsbegränsning för anmälan av ersättningsanspråk skulle sålunda enligt förslaget icke gälla i fråga om större vattenregleringsföretag eller kraftstationer.

Dessa bestämmelser ha föranlett delade meningar i yttrandena. Sålunda har i ett flertal yttranden uttalats, att regleringsavgifterna alltjämt borde få komma till användning till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet samt till gottgörelse därför. Likaledes har i flera yttranden framställts invändning mot förslaget om upphävande vid större företag av den tidsbegränsning som nu gäller för anmälan av ersättningsanspråk mot företaget.

De invändningar som sålunda framställts torde böra beaktas. Jag har sålunda icke ansett mig kunna biträda förslaget, att regleringsavgifterna skola helt användas till bygdens behov, eller förslaget om upphävande av nämnda tidsbegränsning. I fråga om användningen av regleringsavgifterna torde lämpligen böra stadgas, att de enligt de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen skola användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande

den bygd som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. Genom att de olika ändamålen på detta sätt jämföras kan tvekan ej råda om tillåtligheten av att omedelbart utanordna en del, vilken i regel torde kunna bestämmas till minst hälften av regleringsavgifternas belopp, för tillgodoseende av bygdens allmänna behov. Det närmare bestämmandet av den del som i det särskilda fallet bör reserveras för avhjälpan av oförutsedda skador o. d. får ske med hjälp av erfarenhetens vittnesbörd och med hänsyn till omständigheterna. Att såsom i ett yttrande föreslås överlåta åt vattendomstolen att i samband med avgiftens fastställande bestämma, hur stor del därav som skall gå till bygdens allmänna behov, synes mig icke lämpligt. Det torde vara mera ändamålsenligt att låta Kungl. Maj:t träffa avgörande i detta hänseende. Hittills gjorda erfarenheter tyda på att sannolikheten för att anspråk skola framställas med anledning av oförutsedda skador är mycket liten. Sannolikt är, att sedan en del av utdömda avgifter för ett företag under några år avsatts för avhjälpan av oförutsedda skador, avsättande av ytterligare belopp för sådant ändamål kan anstå till dess det visar sig om något behov yppas.

I promemorian har slutligen även föreslagits, att regleringsavgifter, därest de ej kunna erhålla lämplig användning inom den bygd som beröres av företaget, skola få användas inom närbelägen bygd. Denna bestämmelse, mot vilken invändningar framställts av bl. a. vattenfallsstyrelsen, torde äga nära samband med det förut berörda spörsmålet om bygdebegreppets omfattning. Då frågan härom ej upptagits till lösning i detta sammanhang, torde det icke böra komma i fråga att nu meddela någon bestämmelse om avgifternas användning inom närbelägen bygd.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1944.

Enligt det vid promemorian fogade förslaget skulle de nya bestämmelserna, frånsett ett undantagsstadgande beträffande användningen av regleringsavgifterna, äga tillämpning även när tillstånd meddelats före lagens ikraftträdande. I avgivna yttranden har yrkats, att undantag i viss utsträckning skulle göras beträffande företag som redan erhållit vederbörligt tillstånd.

Det är uppenbart, att om avgift bestämts genom lagakraftgående beslut, det ej bör påkallas att i anledning av förslaget om vidgat underlag för avgiften en omprövning äger rum under den vid lagens ikraftträdande gällande tjuguarperioden. Detta skulle bl. a. medföra alltför stor omgång. Bestämmelsen om möjlighet att föra särskild talan mot ägaren av visst strömfall om skyldighet att utgiva regleringsavgift torde i och för sig kunna göras tillämplig även under löpande giltighetsperiod. Det är emellertid att märka, huru som det i sådant fall icke kan komma i fråga att tillämpa den nya regeln om skyldighet att utgiva regleringsavgift på grund av förhöjning av vattenkraftens värde, enär därigenom olika regler skulle gälla för olika strömfall, som erhållit bättnad av regleringen. Med hänsyn härtill torde övervägande skäl tala för att bestämmelsen ej må tillämpas under ifrågavarande period. Vad

härefter angår regeln om att avgift må höjas med anledning av att ett strömfall bebygges, synes det icke heller föreligga tillräckliga skäl att låta denna regel tillämpas under den för regleringsföretaget i övrigt vid lagens ikraftträdande gällande tjuguårsperioden.

Där tillstånd till vattenreglering givits enligt äldre lag och avgift enligt då gällande bestämmelser överhuvud ej skolat utgå med anledning av företaget, torde avgift ej heller böra ifrågakomma enligt nya lagen.

Beträffande övriga jämkningar i 4 kap. 14 § torde vara självfallet, att de böra tillämpas endast med avseende å företag, till vilka tillstånd meddelas efter nya lagens ikraftträdande.

Avgörande, huruvida äldre eller ny lag skall tillämpas i angivna hänseenden, torde av praktiska skäl böra vara den dag, då vattendomstolens beslut om tillstånd till regleringen gavs och alltså icke den dag då tillståndet vann laga kraft. Skulle tillstånd undantagsvis givas först i högre instans, bör vad nu sagts tillämpas på den högre instansens beslut.

De nya bestämmelserna i 4 kap. 15 § torde kunna omedelbart tillämpas även beträffande avgifter som influtit före lagens ikraftträdande. Något särskilt stadgande härom synes ej erforderligt.

Den vidtagna omarbetningen av 4 kap. 15 § vattenlagen föranleder en följdändring i 7 § lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.»

Lagrådet har vid sin granskning av de till lagrådet remitterade förslagen funnit förslaget till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen icke föranleda annan erinran än att, i ändamål att vinna överensstämmelse beträffande betalningsterminer, sådan ändring i 14 § fjärde stycket syntes böra vidtagas, att i det fall, då ägare av strömfall enligt andra stycket förklarats pliktig att gälda avgift, denna skulle utgå tidigast från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts. Förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering lämnades av lagrådet utan erinran. Vad lagrådet anmärkt beaktades vid den slutliga utformningen av förslaget.

Motionen.

I motionen har anförts:

»Beträffande skyldigheten att erlægga regleringsavgift föreslås den utvidgad att omfatta jämväl företag, vilka medföra att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt. I principiellt hänseende torde intet vara att invända mot sålunda föreslagen utvidgning av avgiftsplikten. I förslaget har emellertid avgiftsplikten i ifrågavarande hänseende knutits vid förutsättningen, att vattenregleringen skulle medföra 'sådan ändring av vattenföringen under året' att den åsyftade värdestegringen inträdde. Det gäller att vid tolkningen av det citerade uttrycket utröna, vad som avses med 'vattenföring under året'. Departementschefen har angivit, att uttrycket utan vidare synes tjäna sitt ändamål att utesluta korttidsregleringarna. Detta synes såtillvida vara riktigt, att dygns- och veckoregleringar otvivelaktigt icke

kunna inbegripas under uttrycket. Men fråga är, om man icke med uttrycket även utesluter andra företag, som avsikten icke varit att utesluta. Begreppet 'vattenföringen under året' måste rimligtvis anses omfatta hela den under ett år tillgängliga vattenmängden. Men begreppet utsäger ingenting om hur denna vattenmängd fördelar sig under olika delar av året. Emellertid är just denna fördelning av största betydelse, när det gäller att värdesätta den alstrade vattenkraften. I sitt yttrande har vattenfallsstyrelsen sålunda framhållit, att belastningen i medeltal under vinterhalvåret är 6 % högre och under sommarhalvåret 6 % lägre än årsgenomsnittet samt att vattentillgången företer en i det stora hela motsatt variation. Det är regleringsföretagens uppgift att, så långt tillgängliga magasinresurser det medge, bringa vattentillgångens växlingar i fas med belastningens; med andra ord i förevarande fall att överföra vatten från sommarhalvåret till vinterhalvåret. Uppenbarligen kan en sådan överföring försiggå utan att den totala under året tillgängliga vattenmängden -- alltså vattenföringen under året -- ändras. Det i förslaget till lagtext införda begreppet 'vattenföring under året' synes alltså utesluta förutom korttidsregleringarna (d. v. s. dygns- och veckoregleringar) jämväl alla sådana regleringar med högst ett års period, som utan att inverka på den uttagbara vattenkraftens storlek dock i avgörande grad inverka på dess värde. Säkerligen avses icke detta med förslaget. För att undanröja oklarheten i förslaget i detta avseende synes det vara erforderligt att utbyta uttrycket 'vattenföringen under året' mot ett tydligare och mera adekvat. Man kunde förslagsvis i stället skriva 'vattenfördelningen under året'.

Det är vidare att framhålla, att belastningen icke vid alla vattenkraftverk företer växlingar mellan vinter- och sommarhalvåren utan vid somliga är i det stora hela jämn under hela året. Så är exempelvis i regel fallet med kraftverk, som uteslutande betjäna industriföretag. Däremot är den säsongmässiga belastningsvariationen särskilt framträdande vid kraftverk, som avsätta sin produktion huvudsakligen för s. k. borgerlig förbrukning. Då kraftverk av bägge här angivna huvudtyper eller mellanformer mellan dem många gånger ligga i samma vattendrag och betjäna sig av samma regleringsföretag, inträffar det ofta, att den tappningsplan, som lägges till grund för vattenframsläppningen, blir en kompromiss mellan bägges längst gående önskemål. I dylika fall kan det uppenbarligen bli mycket svårt att på ett rättvist sätt i det särskilda fallet avgöra, huru den genom regleringen åstadkomna förändringen i vattenfördelningen inverkar på kraftens värde, och avväga de här emot svarande avgifterna. Det, som länder det ena kraftverket till fördel, kan ha en alldeles motsatt inverkan vid det andra. Härtill kommer, att förändringar i ett kraftverks belastningsförhållanden exempelvis vid äganderättens övergång från ett industriellt till ett kommunalt eller statligt intresse uppenbarligen kunna föranleda stora förändringar i fråga om värdesättningen av vid olika tidpunkter under året tillgänglig vattenkraft.

I över förslaget ingivet remissyttrande har även påvisats svårigheten att rättvist omräkna värdeförhöjt effektbelopp till ekvivalens med i medeltal tillgänglig effekt. De à-priser, som härför skola läggas till grund, måste framgå ur omfattande tekniskt-ekonomiska utredningar, grundade på förutsättningar, som i hög grad hänföra sig till för det särskilda kraftföretaget speciella driftförhållanden och övriga kraftresurser. För vederbörande vattendomstol torde det erbjuda nästan oöverstigliga svårigheter att härutinnan självständigt bilda sig en tillförlitlig uppfattning. Det är att befara, att vattendomstolarna i detta avseende bli hänvisade till ett mer eller mindre okritiskt godtagande av sökandens uppgifter i den mån dessa icke till äventyrs skulle vara behäftade med rena räknefel. I ännu högre grad blir så

naturligtvis förhållandet med sökandens motparter. Hur önskvärt och i principiellt hänseende rättvist det än vore att kunna efter vägning i värdehänseende jämställa vattenkraft, som på grund av regleringsåtgärder kan uttagas på fördelaktigare sätt än tidigare, med ökning i den uttagbara vattenkraften, synes frågan ännu icke ha blivit tillräckligt utredd för att kunna bli föremål för lagstiftning.

Under alla omständigheter måste tillses, att lagtexten erhåller ett entydigt innehåll. Om därför riksdagen, trots de förhållanden, som härovan belysts, skulle finna, att stadgande i lagen bör införas om att avgift skall erläggas vid reglering, som medför värdeökning av den förut uttagbara vattenkraften, bör sista meningen av första stycket i 14 § erhålla förslagsvis denna lydelse:

’Medför vattenreglering sådan ändring av vattenfördelningen under året, att förut uttagbar vattenkraft kan uttagas på tid, då den har större värde än tidigare, skall, med avseende å skyldighet att erlägga dylik avgift, denna del av vattenkraften med i förhållande till värdeökningen reducerat belopp anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.’»

Motionären anför vidare, att ändringen i 4 kap. 15 § vattenlagen innebure, att begreppet »bygd» erhöle en mera framträdande betydelse än hittills. Härav följde ett större behov än tidigare att i lagen definiera detta begrepp. Det syntes med hänsyn till den motivering, som på sin tid anfördes för införandet av regleringsavgifter, vara uppenbart, att några rättsligt bärande skäl ej kunna åberopas för en utsträckning av bygdebegreppet att omfatta område, beläget på nämnvärt avstånd nedanför regleringsdammen. »Bygden» borde rimligtvis endast omfatta det område närmast omkring den reglerade sjön, som direkt eller indirekt berördes av företaget. En bestämning av begreppet i enlighet härmed syntes böra införas antingen i lagtexten eller i uttalande av riksdagen. Därmed skulle man råda bot för den oklarhet i berörda hänseende, som de svävande uttalandena i propositionen snarare syntes hava förstärkt än skingrat.

Utskottet.

Enligt 4 kap. 14 § vattenlagen sådant detta lagrum för närvarande lyder utgå vattenregleringsavgifter endast om genom regleringen ökning skett av den i strömfallet uttagbara vattenkraften. Den väsentliga nyttan av en vattenreglering består emellertid ej sällan däri, att den förut uttagbara vattenkraften kan uttagas under en lämpligare tid av året, varigenom sålunda sekunda kraft kan förvandlas till prima. I propositionen föreslås nu sådant tillägg till 14 §, att regleringsavgifter skola utgå även om båtnaden av regleringen är av sist angivna beskaffenhet. Undantag härifrån skall dock gälla vid korttidsreglering. Tillägget har i lagtexten utformats så att, därest vattenreglering medför sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall med avseende å skyldighet att erlägga vattenregleringsavgift så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften. Föredragande departementschefen har i motiveringen

till detta stadgande utvecklat denna regel så, att avgift skall beräknas å ett tänkt antal turbinhästkrafter, vilket tal förhåller sig till det totala antalet turbinhästkrafter, som öka i värde, på samma sätt som värdeökningen förhåller sig till sistnämnda antal turbinhästkrafters värde efter regleringen.

I den i ämnet väckta motionen har — ehuru däri icke framställts någon erinran mot det berättigade i att regleringsavgifter skola utgå även i de fall som nu nämnts — likväl ifrågasatts, huruvida en lagändring av föreslagen art bör genomföras. Såsom skäl för sin ståndpunkt i sistnämnda hänseende har motionären åberopat svårigheten att fastställa skillnaden i kraftens värde under olika tider. Samma erinringar framställdes även i några av de remissyttranden, som avgåvos över den promemoria som låg till grund för propositionen. Såsom föredragande departementschefen anfört måste emellertid alla beräkningar av båtnaden av en större vattenreglering bliva mer eller mindre summariska. Dessutom är att märka, att latituden för avgifterna är mycket vid, varigenom avgiftens belopp kan anpassas allt efter som uppskattningen av båtnaden varit mer eller mindre restriktiv.

Motionären har även framställt anmärkningar mot den utformning förslaget i denna del erhållit i propositionen. I stadgandet borde enligt motionären utsägas att, därest vattenreglering medför sådan ändring av vattenfördelningen under året, att förut uttagbar vattenkraft kan uttagas på tid, då den har större värde än tidigare, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, denna del av vattenkraften med i förhållande till värdeökningen reducerat belopp anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

I fråga om det i propositionen använda uttrycket »vattenföringen under året» synes motionären anse, att detta skulle betyda hela den under ett år tillgängliga vattenmängden, d. v. s. summan av allt vatten som rinner fram under ett år. Enligt utskottets mening kan uttrycket icke tolkas på dylikt sätt. Ordet vattenföring förekommer redan i 1 kap. 6 § och 9 kap. 10 § vattenlagen i samma betydelse som i det nu föreslagna stadgandet. Med vattenföringen under året måste avses sammanfattningen av de växlande vattenföringarna i vattendraget eller, om man ser förhållandena grafiskt, den kurva som vid rådande förhållanden bildas av de momentana vattenmängderna under årets lopp. Tillägget »under året» avser att utesluta korttidsregleringarna. Att i detta sammanhang införa uttrycket vattenfördelningen, vilket i denna bemärkelse ej förekommer i vattenlagen, synes ej lämpligt. Förutsättningen för att regleringsavgift skall utgå vid ändring av vattenföringen under året anges i propositionen vara att »förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt». Motionären anser, att det citerade uttrycket bör utbytas mot orden »förut uttagbar vattenkraft kan uttagas på tid, då den har större värde än tidigare». Även härutinnan skulle emellertid motionärens förslag om det genomfördes medföra en avvikelse från i vattenlagen eljest gängse terminologi. Sålunda återfinnes det i propositionen använda uttrycket i samma betydelse i 11 kap. 95 §. Vad angår sättet för beräkning

av underlaget för avgifterna synes den i propositionen föreslagna formuleringen jämväl vara att föredraga framför motionärens förslag. Av lagtexten i propositionen torde framgå, att, när i lagtexten talas om »den del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde», med ordet »vattenkraften» avses endast sådan förut uttagbar vattenkraft, som på grund av den ändrade vattenföringen får högre värde, och sålunda icke såsom motionären synes vilja ifrågasätta jämväl vattenkraften i övrigt i strömfallet.

I anslutning till vad departementschefen uttalat vill utskottet framhålla, att det torde kunna förutsättas, att vattenrättsdomarna och vederbörande vattenrättsingenjörer komma att för tillämpningen av den i lagförslaget upptagna principen utarbeta ett schema som kan tjäna till ledning vid beräkningen. Enligt vad utskottet inhämtat har från sakkunnigt håll framhållits, att uttryck för den värdeförhöjning, som sker genom en reglering, i dessa fall erhålles genom en jämförelse mellan å ena sidan värdet före regleringen å den vattenkraft, som överflyttas till annan tid, och å andra sidan den kostnad det skulle draga att under nyssnämnda tid anskaffa motsvarande kraftbelopp på annat sätt, exempelvis genom ångkraftproduktion. Det sålunda angivna förfaringssättet synes utskottet utgöra en praktisk metod för den beräkning som enligt lagförslaget skall ske.

På grund av vad nu anförts anser utskottet, att någon ändring av Kungl. Maj:ts förslag i denna del icke bör vidtagas.

I motionen har även framhållits behovet av att det i 4 kap. 14 och 15 §§ redan nu förekommande ordet bygd närmare definieras i lagen eller i utskottets motivering. Tydligen medför såsom motionären anført den föreslagna ändringen i sistnämnda paragraf, att en närmare precisering av detta begrepp framstår såsom mera önskvärd än för närvarande. Såsom departementschefen framhållit äro emellertid svårigheterna att giva begreppet en för alla förhållanden lämplig avgränsning uppenbara. I förenämnda inom justitiedepartementet utarbetade promemoria uttalades, att med bygden borde förstås den trakt som direkt eller indirekt berördes av företaget och låge inom nederbördsområdet i fråga. Mot detta uttalande framställdes vissa erinringar under remissbehandlingen. Departementschefen har anført, att nämnda uttalande i promemorian visade på två viktiga synpunkter som borde beaktas men att vattendelaren dock ej alltid syntes vara den lämpligaste gränsen för vad som borde anses vara den kringliggande bygden.

Utskottet anser, att resultatet av den i propositionen omförmälda utredningen angående bygdekraftsinstitutet lämpligen böra avvaktas, innan slutlig ståndpunkt tages till frågan, huruvida och på vad sätt bygdebegreppet, såvitt avser bestämmelserna om regleringsavgifter, bör närmare definieras.

I övrigt har utskottet intet att erinra i anledning av de genom propositionen framlagda lagförslagen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;
samt

B. att motionen II:472 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 april 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Forslund**, *Löfvander, Olof Carlsson, Mannerskantz, Roos* och *Hage*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Holm, Johansson* i Kastanjegården*, *Lundgren, Jansson* i Hällefors, *Håstad, Andersson* i Eskilstuna och *Hedlund* i Rådom.

* Ej närvarande vid utlåtandes justering.